

CELLÂT GÖLÜ'NDEN SAĞLIK OVASI'NA

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KARA YAMAN*

ÖZET

Sıtma, tarih boyunca insanları tahrip eden hastalıkların başında gelmiştir. Sıtma hastalığının yayılmasında etkili olan sivrisinekler, bataklıklarda hızla çoğalarak pek çok şehir ve medeniyetin yok olmasına neden olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri halka ve halk sağlığına büyük önem vermişler ve halkı perişan eden sıtma hastalığı ile mücadele etmişlerdir. Cellât Gölü, İzmir'in Selçuk İlçesi yakınlarında olup geniş bir bataklık meydana getirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1931 yılındaki İzmir ziyareti sırasında bataklığın kurutulması kararlaştırılmıştır. 1935 yılında başlayan bataklığın kurutulması işi 1940 yılında tamamlanmıştır. Kuşadası'ndan Cellât Gölü'ne kadar 46 km bir ana kanal ve buna bağlı yan kanallar açılarak, Cellat Gölü kurutulmuştur. Gölün kurutulması ile elde edilen 1200 hektarlık arazinin bir kısmı topraksız köylülere bir kısmı da göçmenlere dağıtılmıştır. Kurutulan araziye "Sağlık Ovası" ismi verilmiş ve burada Sağlık Köyü ve istasyonu kurulmuştur.

Cellât Gölü'nün 3.5 milyon lira harcanarak kurutulması Türkiye Cumhuriyeti'nin halka ve halkın sorunlarına verdiği önemin bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Sıtma, Bataklık, Cellât Gölü, İzmir, Sağlık Ovası.

FROM CELLAT LAKE TO SAĞLIK PLAIN

ABSTRACT

Malaria was the one of the most destructive disease throughout the history. Mosquitoes, which were effective in the spreading malaria disease, caused abolishment of several civilization and city by accreting in swamps.

Turkish Republic governments give special attention to public and health of the public and they struggle with malaria disease which was ruined public. Cellât Lake, was located in Selçuk province of İzmir city, constituted a wide swamp. The drainage work of swam started in 1935 and accomplished in 1940. Main channel, which had length of 46 kilometers, and attached side channels were opened from Kuşadası to Cellât Lake and these channels, drained Cellât Lake. With the drainage of lake, 1200 hectares of area gained and some parts of the area were distributed to villagers with

* Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

no lands and immigrants. Drained area was named as “Sağlık Savana” and Sağlık Village and station established in there.

The drainage of the Cellât Lake with the expenditure of 3.5 million Turkish lira shows that the Turkish Republic’s attention to public and problems of the public.

Key Words: Malaria, Swamp, Cellât Lake, İzmir, Sağlık Savana.

Cellât Gölü’nden Sağlık Ovası’na*

Sıtma hastalığı, yakın yıllara kadar insanların başına bela olan ve binlercesinin ölümüne yol açan hastalıkların başında gelmektedir. Sıtma hastalığı, anofel denilen bir çeşit sivrisinek tarafından nakledilen ve plasmodium (sıtma mikrobu) adı verilen canlılar tarafından yapılan bir hastalıktır. M.Ö. 460-370 yıllarında Hipokrates, tekrarlayan ateş ve dalak büyüklüğü ile süren bir hastalık bulunduğunu tespit etmiş ve bu hastalığın yayılışını tarif etmiştir. Sıtma hastalığının tedavisinde, 1640 yılından beri kinin maddesi kullanılmaktadır. Hastalığın bulaşmasında en önemli faktör, hastalık mikrobunu insandan insana nakleden sivrisineklerdir. Sivrisinekler için uygun yaşama alanları olan bataklıklara yakın yerlerde yaşayan insanlarda, sıtma hastalığı çok daha fazla tesirli olmuştur. Son yıllarda sıtma hastalığının sivrisineklerle geçtiğinin anlaşılması, sivrisineklere karşı mücadeleyi artırmıştır. Bir yandan sıtmanın önüne geçmek için bataklıklar kurutulurken diğer yandan da kinin maddesi ile sıtmaya yakalananlar tedavi edilmeye çalışılmıştır. Gerek bataklıkların kurutulması, gerekse sıtma tedavisinde kullanılan kinin maddesinin imali veya ithali devletlere ağır mali yükler getirmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, toplum sağlığını korumaya büyük önem vermiştir. Sıtma ile mücadeleye hem halk sağlığı hem de nüfusun artırılması yönünden yaklaşan Cumhuriyet hükümetleri, bunun için özel kanunlar çıkarmış, bütçeden önemli miktarda kaynak ayırmış ve sıtmanın etkili olduğu bölgelerde, sıtma mücadele şubeleri açmıştır. 1930 yılında sıtma mücadelesinin sayısını 16’ya, sıtma mücadelesine dahil edilen köy sayısını 3375’e çıkarılmıştır. 1930 yılı içerisinde muayene edilen 1.500.000 kişiden 344.000’i tedavi altına alınmış, 20324 kişi koruma tedavisine tabi tutulmuş, 4496 kilo kinin halka ücretsiz olarak dağıtılmıştır¹. Aydın, Denizli,

* İzmir’in Sağlık Tarihi Kongresi (1-3 Aralık 2005) Basılmamış Bildiri Metni.

¹ **Yeni Asır**, 16 Nisan 1931.

Muğla illeri ile İzmir'e bağlı beş kazayı kapsayan Aydın Sıtma Mücadele Bölgesinde, 1936 yılı içerisinde 139.556 kişi muayene edilmiş, 70.000'den fazla kan muayenesi yapılmış, sıtma hastalığı tespit edilen 23.655 kişi tedavi altına alınmıştır. Muayene edilen kişilerde sıtma hastalığının görülme oranı %16.09'dur². Rakamlardan, sıtmanın toplum için ne kadar büyük bir tehlike olduğu anlaşılmaktadır.

Aydın Sıtma Mücadele Bölgesi içerisinde, en fazla sıtma vakalarının görüldüğü yerlerin başında, Cellât Gölü ve civarı gelmekteydi. Cellât Gölü ve gölün taşmasıyla genişleyen bataklık saha, binlerce insanın ölümüne neden olmaktadır. Küçük Menderes Nehri'nin taşmasıyla oluşan göl ve birikintiler nedeniyle Selçuk-Efes ve çevresi, sıtma hastalığının en çok görüldüğü yerlerin başında gelmekteydi. Tarihi Efes Kenti'nin yaşamını tümüyle yitirmesine neden olduğu varsayılan sıtmanın, yörede yakın zamanlara kadar etkisini kaybetmediği görülmektedir³.

Cellât Gölü ve çevresinde görülen sıtma vakalarındaki artış, XX. yüzyılın başlarında da devam etmiştir. Bu bölgeden her yıl binlerce sıtma hastası İzmir Gurebayı Müslimin (Memlekete / Devlet) Hastahanesi'ne müracaat etmiş, yaz aylarında sayıları artan hastaları tedavi edebilmek için, Hastane koridorlarına battaniyeler serilerek, hastalar tedavi edilmeye çalışılmıştır⁴.

Türkiye Cumhuriyeti'nin sıtmaya karşı yürüttüğü kararlı mücadelenin sonunda, kazandığı yüzlerce zaferden biri de İzmir-Torbalı yakınlarında bulunan ve binlerce insanın sıtmadan ölmesine neden olduğu için, "*Cellât Gölü*" adı verilen sahanın kurutulmasıdır. Cellât Gölü'nün kurutulmasına yönelik ilk ciddi girişim, 1925 yılında Menteşe (Muğla) Mebusu Mehmet

² **Yeni Asır**, 14 Ağustos 1936.

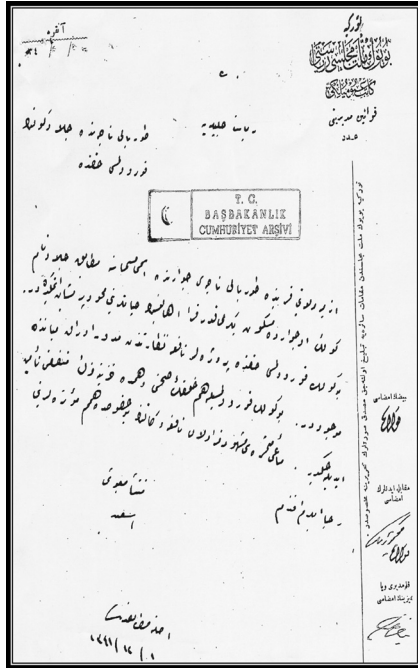
³ Rauf Beyru, **19.Yüzyılda İzmir'de Sağlık Sorunları ve Yaşam**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir 2005, s.XI.

⁴ Hikmet Aladağ, "Sereczacı Ferit Bey", **Devlet Hastanesi Mecmuası**, Yıl: 1973, Cilt: XI, Sayı: 3, s.509.

- **Mehmet Esat (İleri)**: 1882 yılında Gümölcine'de doğdu. Müderris Mehmet Hilmi Efendinin oğlu olup, ilk eğitimini Gümölcine'de yaptı ve medrese tahsili yaparak müderrislik icazeti aldı. Müderrislik, öğretmenlik ve vaizlik yaptı. Balkan Savaşlarından sonra İstanbul'a göç ederek Batı Trakya Derneğini kurdu. Bir süre Aydın İdadisinde öğretmenlik yaptı, Yunanlıların İzmir'i işgali üzerine gençlerden topladığı gönüllülerle Aydın-Köşk Cephesinde düşmana karşı savaştı. TBMM'nde I. Dönem Aydın, II. Dönem Menteşe (Muğla) milletvekili olarak görev yaptı. Şerriye ve Evkaf Komisyonu Katipliğine ve İrşad Komisyonu Başkanlığına seçildi. Meclise değişik konularda toplam 21 önerge verdi, 35 ayrı konuda 77 konuşma yaptı. Milletvekilliği sona erince Torbalı'ya yerleşerek tarımla meşgul oldu. İstiklal Madalyası sahibi olan Mehmet Esat Bey, 15 Nisan 1957'de öldü. Bkz. Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi, II. Dönem (1923-1927)**, Cilt:III, Ankara 2001, s. 138-139.

Esat Bey- tarafından TBMM'ne verilen tezkeredir. 30 Kasım 1925 tarihinde, Mecliste görüşülen ve TBMM başkanı tarafından başbakanlığa gönderilen tezkerede⁵, Cellât Gölü'nün kurutulmasıyla hem halk sağlığına hizmet edileceği hem de hazineye büyük gelir temin edileceği belirtilerek, bu konuda Nafia Vekaletinden yardım istenmiştir. Ancak Menteşe Mebusu Esat Beyin bu girişimden bir netice alınamamıştır.

Menteşe Mebusu Esat Beyin TBMM'ne Sunduğu Tezkeresi⁶

Riyaset-i Celileye

Torbalı Nahiyesinde Cellât Gölü'nün kurutulması hakkında

İzmir Vilayeti kurbinde Torbalı Nahiyesi civarına ism-i müsem-masına mutabık Cellât nam gö-lün o civarda meskun yirmi ka-dar kurra ahalisinin hayatlarını mahv ve perişan etmektedir. Bu gölün kurutulması hakkında projeler Nafia Nezaretinden su-dur evrak meyanında mevcuttur. Bu gölün kurutulmasıyla hem halkın sıhhati ve hem de hazinemizin menfaati temin edi-lecektir. Mesai-i mütemmeresi meşhurumuz olan Nafia Vekale-tinin bu hususta himem-i müez-zîlerini rica ederim efendim.

Menteşe Mebusu Esat

Aslına Mutabıktır 1/12/1341(1925)

Atatürk'ün, 4-11 Şubat 1931 tarihleri arasında İzmir'e yaptıkları ziyaret sırasında, Cellât Gölü'nün kurutulması tekrar gündeme gelmiştir. Atatürk'ün İzmir'i ziyaret ettiği günlerde, Menderes Nehri'nin taşması nede-

⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 17. İçtima, 30 Kasım 1341 (1925), Cilt:19, s. 306, 311.

⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.10/158.109.3.

niyle Cellât Gölü'ndeki su seviyesi 1.5 m yükselmiştir. Cellât Gölü'nün taşmasıyla Tepeköy'den itibaren Selçuk civarına kadar 40 km'lik arazi, Kozpınar civarında bazı evler ve İzmir-Aydın tren hattının 5 km.'lik sahası tamamen sular altında kalmıştır. Atatürk'ü taşıyan tren 60 cm su içinde kalan hat üzerinden gayet yavaş geçmiştir⁷. Torbalı Tepeköy Tren İstasyonu'nda Atatürk'ü karşılayan köylülerin arasında, Menteşe Mebusu Esat Bey de bulunmaktaydı. Esat Beyin, “*Hoş geldiniz paşam, sefalar getirdiniz. Sizden hepimizin büyük bir ricası var. Biraz ötede bir istasyondan geçeceksiniz. O istasyonun levhasını görünce irkileceksiniz. Çünkü bu levhada Cellât ismini okuyacaksınız. Kasıp kavuran sıtma hastalığı, her sene yüzlerce kurban almaktadır. Sivrisinekleri o kadar büyüktür ki, belkemiklerinden jokey sigarasına ağızlık yapılır*”, sözleri üzerine, Atatürk Cellât Gölü'nün kurutulması emrini vermiştir⁸.

1934 yılında bölgeden geçen bir gazeteci Cellât Gölü hakkında şu bilgileri vermektedir; “*Trende birçok yolcu vardı. Ben köşe penceresinden dışarıya bakıyordum. Gözlerimin önünde büyük bir saha açıldı. Burası Cellât Gölü imiş! Göz alabildiğine kadar büyük ve yeşil bir ova! Çepeçevre yüksek dağlarla çevrilmiş. Gölün içinde sazlar, ağaçlar görülüyor. Suyun sathını niliferin geniş ve sık yaprakları kaplamış. Bazı yerlerde sular görünmemiş olsa insan burasını hakikaten yeşil çimenlerle örtülü bir ova zannedecek. Bu gölün içinde balıklar da varmış. İşte bu sıtma yuvası olan koca göl birçok insanların damarlarını emmiş. Şiştikçe şişmiş, asırlarca insan kanı ile beslenmiştir. Padişahlık devri burasını görmüş, aldırmamış! Fakata Büyük Gazi buradan geçerken biraz durmuş ve derhal bu zehirli suların kurutulmasını ve temizlendikten sonra adının “Sağlık Ovası” konmasını emretmiştir”⁹.*

Yurt gezisinden dönüşte Atatürk'ün emri üzerine Cellât Gölü'nün kurutulmasına yönelik çalışmalar başlamıştır. Nafia Vekaleti'nden Başbakanlığa gönderilen 2. 4. 1931 tarihli yazıda Bakırçay, Nohut, Cellât Gölü Bataklıkları ile Küçük Menderes Nehrinin ıslahı için yapılan etütlerin tamamlandığı ve bu işler için İkinci Daire Su İşleri Müdürlüğü'nün görevlendirildiği belirtilmiştir¹⁰. 1933 yılına gelindiğinde Gölün kurutulması için gerek-

⁷ Yeni Asır, 11 Şubat 1931.

⁸ Su Dünyası Dergisi, Ekim 2004, Sayı:15, WWW.su-dunyasi.com.tr

⁹ Babalık Gazetesi, 20 Ağustos 1934.

¹⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.10/2.10.5.

li planlar tamamlanmıştır. Hazırlanan planda 9000 dönümlük bir sahayı kapsayan Gölün iki yılda kurutulması öngörülmüştür¹¹.

1934 yılında, Cellât Gölü ve Küçük Menderes bataklıklarının kurutulması işini alan müteahhitler grubu, kanalların kazımı sırasında kullanılan ekskavatör makinelerini bölgeye getirerek, kurmuşlardır. Bataklık kurutma işinin 2.400.000 liraya mal olması planlanmıştır¹².

Ağustos 1934’de, Hariciye Vekili Tefik Rüstü, Adliye Vekili Saraçoğlu Şükrü, İzmir Valisi Kazım Paşa ile birlikte Tepeköy’e gelen Başbakan İsmet İnönü, Cellât Gölü’nün kurutulması ile ilgili olarak yaptığı konuşmada şunları ifade etmiştir; “*Küçük Menderes’in ıslahı gibi büyük bir teşebbüsün başındayız. Memleketin sıhhat ve ilerlemesi noktayı nazarından şimdiye kadar ümitsizlik muntkası olan geniş bir saha, bundan sonra servet ve medeniyet itibariyle Türkiye’nin en mamur yerlerine numune olacaktır. Bunu ehemmiyetle takdir buyuran Büyük Gazi, bu ovanın sağlık ovası haline getirilmesini irade buyurdular. Bu arzuyu hakikat sahasına isal etmek, bütün memleketin memnun olacağı bir imar muntkası haline getirmek hükümet için en mühim bir vazifedir. Ümit ederim ki birkaç sene zarfında saltanat felaketleri gibi buralarının sıkıntı, ıstırapları da yalnız acı bir hatıra inkılâp ettiğini zevkle dinleyeceğiz. Burası layık olduğu inkışafı ile memleketin ziraat ve her türlü medeniyet sahasında en ileri, en zengin bir muntkası olmağa namzettir. Ümit ederim ki bugünleri yakın bir zamanda idrak ederek sizleri yine tebrik edeceğim*”¹³.

Kurutulmasına karar verilen sadece Cellât Gölü olmayıp, aynı zamanda Belevi Gölü, Akarcagöl, Karagöl, Nohut Göl, Akgöl, Kaplıncı Göl ve Hasan Gölü’nün de kurutulması kararlaştırılmıştır. Kuşadası’na yakın bir yerden Cellât Gölü’ne doğru 46 km uzunluğunda bir ana kanal açılması planlanmıştır. Kanal, 50 m genişlikte başlayacak ve Cellât Gölü’ne vardığı yerde genişliği 16 metreye inecekti. Kanalda, su derinliği 2-4 m arasında değişecek ve suyun kolayca akması için meyilli olacaktı. Muhtelif göllerden ana kanala doğru, şebeke halinde daha küçük kanallar yapılacaktı. Ana kanal ile buna bağlı kanalların uzunluğu 90 km tutarında olup, kurutma işinin 3 yıl sürmesi planlanmıştı. Ayrıca Küçük Menderes’in taşmasını önlemek amacıyla Sildirci Kavak mevkiinde bir regülatör yapılacaktı. Regülatör sayesinde Küçük Menderes’den taşan sular, taşma kanalına alınacak ve bu şekilde arazilerin

¹¹ Anadolu, 25 Eylül 1933.

¹² Anadolu, 3 Temmuz 1934; İzmir Ticaret Postası, 3 Temmuz 1934.

¹³ Yeni Asır, 28 Ağustos 1934.

sular altında kalması önlenecek, nehrin normal suyu da asıl yatağına bırakılacaktı. Açılacak olan kanallarla kesişen köy yolları üzerine 15 adet köprü yapılacak ve ulaşım bu köprüler üzerinden sağlanacaktı. Kanallar tamamlandıca bir ay içinde sular akıtılacak, bir yıl sonra da Cellât gölü tarihe karışacaktı¹⁴. Cellât Gölü'nde, bir milyon kilo civarında balık olduğu tahmin edilmekte olup, gölün kurutulması ilke birlikte elde edilecek balıkların değerlendirilmesi için maliye ve defterdarlık birlikte hareket edecekti¹⁵.

Hazırlanan proje üzerinde inceleme yapmak amacıyla dünyanın tanınmış bataklık kurutma uzmanı Alman Profesör Bay Rapok getirilmiş ve proje üzerinde kendisine izahat verilmiştir. Kanalların kazılması işini Müteahhit Abdurrahman Naci Demirağ üstelenmiş, işleri onun adına şirketin müdürlerinden Mühendis Osman Bey takip etmiştir. Kanalların kazılması için, müteahhit firma tarafından Amerika'dan 4 adet ekskavatör makinesi getirilmiştir. Yeterli gelmediği takdirde daha sonra 4 makinenin daha getirilmesi planlanmıştır. Kurutma işinin başında fen heyeti mühendisi Nazmi, Macar Mühendis Barakoviç ile üç adet fen memuru çalışmıştır¹⁶.

28 Nisan 1935 tarihinde, Cellât Gölü'nün kurutulması işine başlanması nedeniyle yapılan törene Vali General Kazım Dirik, Yedinci İşletme Müfettişi Mühendis Yakup, Su İşleri Müdürü Mühendis Asaf, Evkaf Müdürü Halim Baki, gazeteciler, civar ilçelerin kaymakamları ile belediye reisleri ve civar köylerden gelen halk katılmıştır. Törende 4 adet ekskavatör (kazma makinesi) hazır bulunmuştur. İzmir Valisi Kazım Dirik yaptığı konuşmada şunları ifade etmiştir; “*Bundan beş yıl önce gene böyle bir Nisan günü idi. Küçük Menderes taşmış, Cellât Gölü kabarmış, hastalık ve baskın felaketi ortalığı sarmıştı. Atatürk'ün treni sular içinden Aydın'a geçiyordu. Bu fenalıkları gördü, geçmişi ve olanı biteni can kulağı ile dinledi. Şu çevrede batan ve yalnız mezarlıkları kalan köyleri gösterdik. Köyün hasta çocuklarını ve ölüm saçan zehirli sıtmanın sonucunu öğrendi. İşte o gün insanları kıran ve yüz binlerce dönüm toprağı basan bir yaraya elini koydu ve işte o elin ve o güvenin savaşını bugün kurdu ve bir yıl sonra da Cellât Gölü akacak, bataklıklar kuruyacak, insanlar ve toprak kuruyacak, Atatürk'ün kendi ağzından çıktığı gibi Cellât Gölü, Sağlık Ovası olacaktır*”¹⁷.

¹⁴ **Yeni Asır**, 29 Nisan 1935.

¹⁵ **Yeni Asır**, 1 Mayıs 1935.

¹⁶ **Anadolu**, 29 Nisan 1935.

¹⁷ **Ulusal Birlik**, 29 Nisan 1935.

Cellât Gölü'nün kurutulması için Amerika'dan, her biri 45 000 lira değerinde 4 adet Ekskavatör makinesi getirilmiştir. Makineler geceleri de çalıştığından bir makinede 3 makinist görev yapmıştır. Her biri 48 ton ağırlığında olan makinelerin kasaları bir seferde 3.5 ton ağırlığı kaldırmakla, manivela kolu ise 12 tonluk ağırlığa dayanabilmekteydi. Makineler arkadan çekmek suretiyle, 151 ton yük taşıma kapasitesine sahipti¹⁸. Her biri 32 saniyede 1.5 metre mikabındaki toprağı kazmak suretiyle yerden alıp, 16 metre uzağa boşaltabilecek kapasitede olan makinelerinin sayısı, 1936 yılında sekize çıkarılmıştır¹⁹.

Çalışmalara, Selçuk yakınında, denize 5 km'lik bir mesafeden başlanmıştır. Açılan kanalar üzerine beton köprüler inşa edilmiştir. Ana kanalın tamamlanması nedeniyle, 8 adet iş makinesi Tire'nin Işıklar-Rahmanlar Köyleri arasında taşma kanalları yapılmaya başlanmıştır²⁰.

1937 yılında ise Cellât Gölü'nün suları kanal vasıtasıyla akıtılmaya başlanmıştır²¹. Küçük Menderes Nehrinin yatağı da değiştirilmiştir. Nehrin, Tire-Hüseynağa Köprüsünden başlayarak, Selçuk İlçesinin kuzeyinden, Selçuk Limanına kadar düz bir hat şeklinde denize ulaşması sağlanmıştır.

1938 yılında, kurutulmakta olan Cellât Gölü'nün arazisinde pamuk, soya, hububat ekilmesi düşünülmüştür. Başvekalet tarafından, kurutulana arazide ne zaman tarıma başlanacağına dair Ziraat Vekaletinden görüş sorulmuştur. Başvekalete yazılan cevapta, Ziraat Vekaleti ve Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu uzmanları tarafından yapılan inceleme sonunda, kurutma işleminin henüz yeterince yapılmadığı için toprak kalitesinin ölçülemediği ve bu nedenle de yapılacak tarımla ilgili bir rapor hazırlanamadığı belirtilmiştir. Yazının devamında pamuk ekimi ile ilgili olarak şu ifadeler yer almıştır; *“Pamuk ziraatına tahsis edilecek arazinin bir sene evvelinden derin hafriyata tabi tutularak işletilmesi ve havalandırılması ve yüksek kaliteli pamuk elde etmek için yer altı su seviyesinin iki metreye düşürülmüş olması icap ettiğine göre, tefcir ameliyatının hitamından ancak bir sene sonra nadas edilerek denemelere geçilebilecek ve fiili vasi mesai 1942 senesinde başlayabilecektir”*²².

¹⁸ **Yeni Asır**, 2 Haziran 1935.

¹⁹ **Yeni Asır**, 7 Temmuz 1936.

²⁰ **Anadolu**, 5 Eylül 1936.

²¹ **Yeni Asır**, 26 Ekim 1937.

²² **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 30.10/158.112.1.

Nafia Vekaleti tarafından, Cellât Gölü'nün kurutulması ile elde edilen araziden 5000 dekarı, Ziraat Vekaleti emrine verilmiştir. Ziraat Vekaleti tarafından, arazinin tespiti için yerinde inceleme yapmak üzere, Vilayet Ziraat Müdürü Refet Diker ve İstanbul-Yeşilköy İslah ve Deneme İstasyonu Müdürü Mirza Gökçöl memur edilmiştir. Hazırlanan plana göre, arazinin büyük bir kısmı göller civarında oturan topraksız köylü ile göçmenlere verilecek ve bir kısmında da yeni göçmen köyleri tesis olunacaktı. Ziraat Vekaleti tarafından, bölgede üretilecek tarım ürünlerinin ıslahı için istasyonlar kurulacak ve çiftçilere ıslah edilmiş tohum dağıtılacaktı²³. Nitekim, kurutulan göl sahasında ortaya çıkan 22 hektarlık arazinin 11 hektarı (8 hektarı tarla, 3 hektarı çayır ve mera) bu bölgede iskan edilen göçmenlere dağıtılmıştır. Diğer 11 hektarlık arazi ise yerli ve topraksız halka verilmiş ve bu araziye pamuk ve tütün ekilmiştir. Yerli halka dağıtılan kısım, iskan mevzuatı dahilinde ve bedeli uzun taksitlerle ödenmek şartıyla verilmiştir²⁴. Göçmenlerin yerleştirilmesiyle, Ahmetli Köyüne bağlı Sağlık Mahallesi oluşturulmuş, 1965 yılından sona da mahalle, Sağlık Köyü adını almıştır. Ayrıca buraya bir tren istasyonu da inşa edilmiştir.

Tire'nin Akkoyunlular bölgesinde yapılan regülatörün ve Küçük Menderes mecrasının ıslahı ile Cellât Gölü'nün kurutulması çalışmalarının tamamlanması nedeniyle, 27 Mart 1940 tarihinde yapılan törene, Nafia Vekili General Ali Fuat Cebesoy, İzmir Valisi Ethem Aykut, Parti Müfettişi ve İstanbul Mebusu Galip Bahtiyar Göker, Tire Kaymakamı Kemal Dinç, Belediye Reisi Ali Okan, Alay Komutanı, Parti ve Halkevi Başkanı, Tire Adliye ve Maliye Erkanı ve Nafia Vekiline eşlik eden Sivas Mebusu, Müteahhit Abdurrahman Naci Demirağ, Vekalet Şu İşleri Umum Müdürü, Selahattin Büke, Hususi Kalem Müdürü, Aydın Su İşleri Dairesi Müdürü Memduh, Turistik Yollar Müdürü Emin ve Vilayet Nafia Müdürü ile Devlet Demir Yolları Sekizinci İşletme Müdürü ile Bayındır, Torbalı ve Ödemiş'ten gelen heyetler katılmıştır²⁵. Nafia Vekili Ali Fuat Cebesoy yaptığı konuşmada şunları ifade etmiştir;

“Yapılan tetkiklere göre 1930 yılında bu bataklıkın sahası 7800 dekar iken 1931 yılında 13 948 dekara çıkmış ve aynı yıl içinde vuku bulan bir fezeyan (taşma) neticesinde su altında kalan arazi sahası 22 000 dekarı

²³ **Anadolu**, 5 Mayıs 1939.

²⁴ **Yeni Asır**, 9 Mayıs 1939.

²⁵ **Anadolu**, 28 Mart 1940.

geçmiştir. Yapılan hesaplamada bu havzadaki daimi göllerin asgari sathları 36 618, fezeyan sathları 115 688 ve bu göller haricindeki bataklık sathlar 113 366 dekar baliği idi. Şu hale nazaran bu muntkada fezeyan zamanında bataklık ve göllerin 229 043 dekar gibi büyük bir rakamla ifade edilen bir sahayı kapsadığı görülmektedir. Tetkiklerimize göre bu havzada 480 bin dekar ekilebilir arazi mevcut bulunduğunu fakat Menderes taşkınları ile sel tahribatı ve buna inzimam eden (katılan) göl ve bataklık sathlarının artması dolayısıyla ancak bunun 250 000 dekarlık kısmının ekilebildiğini, işlenmeyen kısmın da 230 000 dekarı geçtiğini ve bu miktarın seneden seneye arttığını göstermiştir. Atatürk'ün 1931 yılındaki ziyaretinde gölün kurutulmasına karar verilmiştir. TBMM'de hazırlanan hususi bir kanunla tahsisat ayrılmış ve 1933 yılında projesine başlanmıştır. Tiryanda ve Ferek Derleri de ıslah edilmiştir. Regülatörleri yapan şirket Aral Şirketi'dir. Bu iş için şimdiye kadar 3.5 milyon lira harcanmıştır.

Birkaç sene evvel büyük bir bataklık ve afet teşkil eden Cellât Gölü sahası tamamen sürülerek verimli bir vaziyete getirilmiştir. Islah işleri bu muntkanın bozulmuş olan içtimai, sıhhi, iktisadi ve zirai vaziyetini düzenlemiş ve ona tam ve emniyetli bir veçhe ve istikamet vermiştir. Milli servetimizin en mühim kaynaklarından biri olan bu münbit (verimli) ve mahsuldar sahalarda en nadir ve kıymetli iktisadi ve zirai unsurları yetiştirmek ve buna azami hadlere kadar yükseltmek imkanları elde edilmiştir”²⁶.

Yapılan çalışmalar neticesinde Tire-Belevi arasında Boğaziçi mevkiinde 100 hektarlık Kuyumcu Bataklığı, Çavuşgölü ve Karagöl Bataklığı, Bayındır'da 2000 hektarlık Akarca Gölü, Torbalı'da 150 hektarlık Akgöl, 1200 hektarlık Cellât ve 2000 hektarlık Kayeş Gölleri drenaj kanallarıyla kurutulmuştur. Bunların dışında 650 hektarlık bir alanı kaplamakta olan Belevi Gölünün 350 hektarlık bir kısmı kurutulmuştur. Küçük Menderes havzasında yalnızca Küçük Menderes Nehrinin denize döküldüğü Pamucak deltasında kot düşüklüğü nedeniyle ıslahı yapılamayan Çakal, Elaman ile Selçuk Gölü ve Bataklığı kalmıştır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki; bir çok olumsuzlukların, maddi yetersizliklerin yaşandığı bir dönemde, imkansız gibi görülen işlerin başarılmasında en önemli faktör buna inanmak ve başarı için kararlı olmaktır. Bu saydığımız özellikler, başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere genç Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlarda mevcuttu. Halka ve halkın çıkarlarına, so-

²⁶ *Yeni Asır*, 28 Mart 1940; *Ulus*, 28 Mart 1940.

runlarına öncelik veren yeni anlayışın en büyük zaferlerinden biri, Cellât Gölü'nün kurutulmasıdır. Yıllarca halkı sıtma hastalığının pençesinde perişan eden, binlerce dönüm arazinin işletilmesine engel olan bataklık saha, 3.5 milyon lira harcanarak kurutulmuştur. Bu sayede, hem halk sıtmadan büyük oranda kurtulmuş hem de verimli geniş bir ova elde edilmiştir. Açılan kanallar, Cumhuriyetin halka verdiği önemin bir göstergesi olarak günümüze kadar gelmiş olup, hala faaliyetini sürdürmektedir.

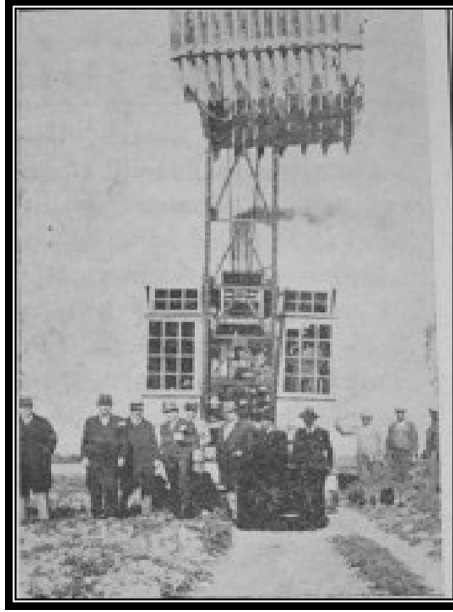
EKLER

Yeni Gün, 11 Şubat 1931

Cellât Gölü'nün Kurutulması Çalışmalarına Başlanması Nedeniyle
Düzenlenen Törene Katılanlar
(Yeni Asır, 29 Nisan 1935)

Ekskavatör Makinesi
(Anadolu, 15 Mayıs 1934)

Anadolu Gazetesi, 28 Mart 1940

Cellât Gölü'nün kurutulması için açılan kanalın günümüzdeki durumu

Cellât Gölü'nün kurutulmasıyla elde edilen "Sağlık Ovası"

KAYNAKLAR

Aladağ, Hikmet, “Sereczacı Ferit Bey”, **Devlet Hastanesi Mecmuası**, Yıl: 1973, Cilt: XI, Sayı: 3.

Anadolu Gazetesi.

Babalık Gazetesi.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.10/158.112.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.10/158.109.3.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.10/2.10.5.

Beyru, Rauf, **19. Yüzyılda İzmir’de Sağlık Sorunları ve Yaşam**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir, 2005.

İzmir Ticaret Postası Gazetesi.

Öztürk, Kazım, **Türk Parlamento Tarihi, II. Dönem (1923-1927)**, Cilt:III, Ankara, 2001.

Su Dünyası Dergisi, Ekim 2004, Sayı:15, WWW.su-dunyasi.com.tr

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (1925), 17. İçtima, 30 Kasım 1341 (1925), Cilt:19.

Ulus Gazetesi.

Ulusal Birlik Gazetesi.

Yeni Asır Gazetesi.

